

KÉT MEGZENÉSÍTETT KÖLTEMÉNY

Ez évben az Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó *Repülj madár* címen izléses, szép kivitelezésű zenei gyűjteményt adott ki, mely tiz zeneszerző tizenkét művét tartalmazza.

A gyűjtemény anyaga változatos. Népdalfeldolgozások mellett a felszabadulást, az építő új országot, az új élet új embereit megéneklő műveket is találunk, valamint egy kísérletet munkásfolklor feldolgozására.

Helyes volt az a szerkesztői elgondolás, hogy ne csak vegyeskari anyagot tartalmazzon a kötet, hanem egynemű kórusra írt műveket is. Így női karok s az iskolai kórusok is találhatnak benne hasznosítható anyagot. Mindezek mellé felsorakozik még néhány dal zongorakísérettel.

Hasonló gyűjtemény szerkesztésénél a jövőben ajánlatos lenne a szempontokat egységesen érvényesíteni minden között münél. A fenti gyűjteményben pl. egyik münél pontos tempomeghatározást találunk részenként, metronomjelzéssel; másikkal az előadóra bízzák a tempoválasztást, hozzávetőleges utalással. A színezési (dinamikai) jelzésekkel hasonló a helyzet, vagy tán még rosszabb: egyik kórusmű nem tartalmaz semmilyen erre vonatkozó utalást, a másikban a szerző minden szólamnál külön kiírja a jelzéseket. Tekintettel arra, hogy ezeket a gyűjteményeket nemcsak hivatásos együttesek, hanem üzemek, kultúrotthonok, iskolák kórusai is használják, a művészeiből előadást elősegítő utalások, jelzések egyöntetű kiírása igen lényeges. A gyűjtemény anyagának nagy része különben hozzájárul énekkaraink műsorának színesebbé, gazdagabbá tételéhez.

Nem a gyűjtemény anyagának értékelése, hanem egy lényeges kérdés felvetése a célom: hogyan érvényesül a megzenésítésben a szótagek időtartama, a nyelv hangsúlytörvénye.

A népdalfeldolgozásokat figyelmen kívül hagyom, mert itt rendszerint többekévébé a népdal adott prózodiája érvényesül. A gyűjtemény dalszövegeinek nagyobb része mai költészetünkből került ki, melyeknél néha a zenei megoldás vitatható. Ha egy szöveges zenemű csetlik-bolylik nyelvi, prózodiái szempontból, eleve nem teljesítheti nevelői, művészi feladatát. Rossz prózodiájú mű emellett károsan befolyásolja a nyelvérzék fejlődését s amit az irodalom ezen a téren épít — az ilyen zenemű lerombolja.

A kötetben között két költemény megzenésítésénél jelennek erős mértékben az egyes szótagek időtartamának, valamint a nyelv hangsúlytörvényének figyelmen kívül hagyásából származó hibák.

Kardos István *Armănescu Vasile „Az én hazám”* c. versét zenésítette meg. A költemény feldolgozása strófikus, háromszakaszos dal, zongorakísérettel. A megzenésítésben a három szakasz szövege egymás alá került, a szakaszoként eltérő ríműst sehol sem jelölte a szerző. Ebben a műben szembeötlő a szótagek időtartamának, hosszúságának, rövidségének a felületese kezelése. Előfordul, hogy viszonylag rövid szótagek (legalábbis az utánakövetkezőhöz viszonyítva) hosszúnak jelez, mint pl. a „csapás” „dalát” szóban. Találkozunk

azonban a jelenség fordítottjával is: hosszú szótagek röviden zenésít meg (rónáig, büszke, szívből, zúgják).

Vannak a műben súlyosabb esetek is; pl. a „teljesítve” szó első szótagea hangsúlytalan helyre esik (— teljesítve —): a második szótagek az első és harmadikhoz viszonyítva megrövidíti s ezzel bizonyos mértékig kiemeli. A kiemelést fokozza dallamvonalban is, a „je”-szótage emelkedik, az utána következő leugrik s ezzel a ki-

tok, vagy éppen sorok, mégis ebben a formájában a megzenésítés nem használható, hiszen nincs olyan sora (a három szakaszt véve figyelembe), amelyben ne lenne az említettekhez hasonló hiba.

Egy-két hasonló eset, szórványosan előfordul D. Szabó Géza *Augusztusi dal* c. művében is.

Másik mű, melyben a nyelv hangsúlytörvénye sokszor és súlyosan háttérbe szorul: *Adorján András Rajta hát, ifjúság* c. kórusa zongorakísérettel. (Sziklai Jenő verse).

A szöveget a zeneszerző a magyar nyelv hangsúlytörvényével sokszor merőben ellentétesen zenésíti meg. A zenei hangsúlylyal kirívóan ugrik előtérbe egy-egy egyébként hangsúlytalan szótage. Nehány példa: A „dalolva” szót így énekelte: *da/lolva* hangsúlytalan helyen az első szótage, a második szeksztet (!) — hat hangot — ugrik felfelé s az ütem lehangsúlyosabb helyére kerül. Mindehhez a szerző a második szótageira még külön hangsúly is előír! Azt hiszem, ez igen erős túlzás, magyaráz így nem beszélünk, így nem énekelünk! Majdnem azonos a helyzet a „lobogtasd” és a „jövőt” szavaknál, mindössze az ugrások kisebbek, a jelzett hangsúly azonban rossz helyen áll itt is.

Akad néhány olyan eset is, amikor a háromszótage szó utolsó szótagejára írja elő a hangsúlyt! (harcolunk, holnapunk sib.) Nehány alkalommal az első szótagek kiemeli ugyan dallamvonalban, de a végeredményt a rossz hangsúlyozással elrontja.

A refrénben az utolsó szótage helytelen hangsúlyozása újból felülül (győzelem, napstűtött, ifjúság). Ezek az utolsó szótagek leglőbbször az ütem lehangsúlyosabb, vagy majdnem a lehangsúlyosabb helyére kerülnek. A kiírt hangsúly tehát itt is, mint előbb: nemcsak felesleges, de teljesen helytelen.

A szöveg rímizálása jó; kár, hogy a mű egységében nem érvényesül, akárcsak a dallaminvenció, éppen az említett hiányságok miatt.

Az élő beszéddel, az élő dallamanyaggal való kapcsolat mellett a jelzett hiányságok kiküszöbölésében mindkét zeneszerzőnek nagy segítséget nyújthat az idevágó szakirodalom, néhány Kodály-kórus áttanulmányozása.

Tekintettel arra, hogy minden megjelenő hasonló gyűjtemény igen fontos szerepet tölt be a tömegek zenei ízlésének fejlesztésében, a zenekultúra terjesztésében, — a zeneszerzőknek igényeseknek kell lenniük a szöveg megválasztásában, azután saját magukkal, munkájukkal, a megzenésítéssel szemben is „... aki vokális kompozíció feladatát vállalja, ne feledkezzék meg egy pillanatra sem arról, hogy nem egyedül áll muzsikára léteire, hanem szöveggel áll szövetségben és a közös cél érdekében a szöveg vonalával is tisztába kell jönnie, akár csak a magáéval.” (Molnár Imre dr.) S ha a kiadásra kerülő anyag válogatásában az igényességet a szerkesztő is szem előtt tartja, a következő gyűjtemények fokozottabban élegtik majd ki az állandóan növekvő követelményeket.

BENKŐ ANDRÁS

JANOSHÁZY GYÖRGY

NEM ÁLOM EZ

*Álmomban bűvös szél ragadt magasba:
lent ifjú erdők lóbálták kibontott
dús lombzászlójukat, aranytaréjos,
zöld hullámokat verteek enyhe dombok,
s jókedvű vén folyók ezüsttükörben
mutatták a mosolygó napkorongot.*

*Lent mozdonyok, kohók, daruk dohogtak,
az égre tenger kémény füstje széledt,
szellős rónákon, tágas városokban
friss almamusként pezsgett, forrt az élet,
s felsőhajtottam halkán, akaratlan:
szép álom, bár sohase lenne véged!*

*De nem, nem álom ez: mesés valóság,
amely egy nép álmából születik;
nem hasztalan hullt ősök drága vére
és dolgoznak ma versenyt szüleik:
a gyermekek szemében jobb kor érik —
s kevés van már a boldog szüretig.*

*Röpíts, röpíts csak, fényes szárnyú ihlet,
s tárd fel káprázó két szemem előlt
a gyárakat, zivajgó iskolákat,
s a kombájnoktól megzendült mezőt,
hol álomnál szebb holnapért csatáznak
a láncokat lerázott néperők.*

*Röpíts, röpíts merész pacsirtaszárnyon,
hadd halljam a dübörgő turbinákat,
az éjt elűző áram zümmögését,
míg millió dróton falvainkba árad,
s a döngicsélő villanymotorokból
halljam győzelmi himnuszát a mának.*

*Röpíts, röpíts merész pacsirtaszárnyon,
varázspálcáddal oldd meg lomha nyelvem,
s taníts acélos, férfias szavakra,
hogy méltó énekekkel ünnepelem
a népet, mely utat szab a jövőnek,
s túltesz ma már a tegnap szülte terven.*

emelés tovább fokozódik. Itt tehát két zenei eszközt alkalmazott negatív irányba, ahelyett, hogy a másodikkal (az egyes szótagek dallambeli elhelyezésével) ellensúlyozta volna az első magyartalanságát. A magyar nyelvben mindig hangsúlyos első szótage nem került az ütem hangsúlyos helyére, viszont ha ezt a hangsúlyos szótagek viszonylag magasabban helyezte volna el, ezzel a nyelvi hangsúlyt bizonyos mértékig pótolta volna. Ugyanez áll a „katonája” szóra is, itt azaz tetőzve a hibát, hogy a második (hangsúlytalan) szótagek felfelé történő ugrással éri el! (katonája).

A dalban egyébként vannak népdalra emlékeztető, könnyen rögzíthető fordula-